

**Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Catedra de Istorie Contemporană și Relații Internaționale**

**Relațiile româno-britanice între anii
1936-1941
(Rezumat)**

**Coordonator științific,
Prof. univ. dr. George Cipăianu**

**Doctorand,
Sorin Arhire**

**Cluj-Napoca
2011**

CUPRINS

Introducere

CAPITOLUL I

- 1.1. Politica externă a Marii Britanii față de Europa (1933-1939). Trăsături generale
- 1.2. Politica externă a României (1933-1940). Trăsături generale

CAPITOLUL II – Relații politice

- 2.1. Vizita regelui Carol al II-lea în Marea Britanie (1936)
- 2.2. Atitudinea Marii Britanii față de alianțele regionale ale României (1936-1938)
- 2.3. Vizita oficială a regelui Carol al II-lea în Marea Britanie (15-18 noiembrie 1938)
- 2.4. Relațiile româno-britanice în timpul guvernării Goga-Cuza
- 2.5. Guvernarea patriarhului Miron Cristea și politica lui față de evrei. Atitudinea Marii Britanii
- 2.6. „Afacerea Tilea” și garanțiile politice britanice acordate României
- 2.7. Politica externă a mișcării legionare în timpul statului național-legionar din România. atitudinea față de Anglia
- 2.8. Situația cetățenilor britanici în timpul statului național-legionar din România
- 2.9. Emigrația română din Marea Britanie în decursul anului 1941

CAPITOLUL III – Relații economice

- 3.1. Relații economice româno-britanice în perioada 1936-1938
- 3.2. Relații economice româno-britanice (1939-1940)

CAPITOLUL IV – Relații culturale

- 4.1. Expoziția României de la Londra (aprilie-mai 1938)
- 4.2. Influența culturală a Marii Britanii în România în perioada 1936-1940
- 4.3. Propaganda prin cultură a României în Marea Britanie (1936-1938)

CAPITOLUL V – Bătălia Angliei și Bătălia Atlanticului în presa românească

- 5.1. Bătălia Angliei reflectată în presa românească a vremii (iunie - decembrie 1940)
- 5.2. Bătălia Angliei reflectată în presa românească (ianuarie-iunie 1941)
- 5.3. Bătălia Angliei reflectată în presa legionară din România (septembrie 1940-ianuarie 1941)
- 5.4. Bătălia pentru Atlantic reflectată în presa românească (ianuarie-iunie 1941)
- 5.5. Relațiile britanico-sovietice reflectate în presa românească, în a doua jumătate a anului 1941

Concluzii

Bibliografie

Anexe

Cuvinte-cheie: antisemitism, Bătălia Angliei, cetățeni britanici, credite, Carol II, Conferința de la München, Germania, grâu, Înțelegerea Balcanică, Liga Națiunilor, Mica Înțelegere, mișcarea legionară, garanții politice, petrol, politica externă britanică, politica externă românească, Sir Reginald Hoare, ziare românești, ziare englezești.

Introducere

În aproape toată perioada interbelică, mai precis până în anul 1938, Marea Britanie nu a avut o strategie politică sau economică bine conturată față de România. Cele mai multe acțiuni ale britanicilor în legătură cu spațiul românesc au pornit de la principii generale, cum erau menținerea păcii, a *statu quo*-ului stabilit în urma Conferinței de Pace de la Paris sau a influenței Ligii Națiunilor. România nu a avut o alianță oficială cu Marea Britanie, dar rolul acesteia din urmă de garant al organizației ce-și avea sediul la Geneva, a asigurat existența unor bune relații între cele două țări. Pentru opinia publică din Marea Britanie, dar și pentru majoritatea politicianilor, România era o țară îndepărtată din Europa Răsăriteană, în care se putea ajunge după trei zile de călătorie cu trenul sau în urma unui zbor de 14 ore, neexistând o rută directă.

Studiul relațiilor româno-britanice în perioada 1936-1941 reprezintă un caz tipic de analiză, între, pe de o parte, o mare putere, învingătoare în Primul Război Mondial și garantă a *statu quo*-ului stabilit ulterior și, de cealaltă parte, un stat relativ mic care obținuse importante câștiguri teritoriale în 1918 și a cărei integritate teritorială se baza pe tratatele Conferinței de Pace de la Paris. Din perspectivă economică, relațiile româno-britanice au reprezentat situația tipică de colaborare între o economie puternică, industrializată, ce exporta în mare parte produse finite și o economie predominant agricolă, ce exporta îndeosebi parte materii prime. Cu toate acestea, chiar dacă relațiile din perioada 1936-1941 dintre Marea Britanie și România reprezintă o situație clasică de analiză, acest lucru nu înseamnă deloc că nu pot fi găsite teme interesante de cercetare pentru cei șase ani luați în calcul.

CAPITOLUL I

Politica externă a Marii Britanii față de Europa (1933-1939). Trăsături generale

Contrar multor idei preconcepute care există astăzi, venirea naziștilor la putere în Germania nu a adus modificări ale atitudinii pe care Marea Britanie le avea față de această țară. În fond, Adolf Hitler devenise cancelar pe cale legală, câștigându-și această poziție prin rezultatul pe care NSDAP-ul le obținuse în alegerile din noiembrie 1932, pentru ca mai apoi însuși președintele Hindenburg să-i încredințeze misiunea de a forma un nou guvern. Chiar dacă cu mult înainte se știa la Londra că acest partid nou venit la putere nu era deloc adeptul parlamentarismului și al democrației, membrii guvernului britanic aveau prea puține motive să fie îngrijorați.

Încrezătoare în capacitatea sa de a se apăra singură în cazul în care ar fi intervenit un pericol, Marea Britanie a refuzat cu îndărătnicie în toată perioada interbelică să devină aliată cu vreunul din statele europene, ea devenind custodele balanței de putere din Europa, ceea ce a făcut ca instaurarea dominației unei națiuni sau a unui grup de națiuni să fie imposibilă. Cu toate acestea, începând cu 1936, anul remilitarizării Renaniei, *Foreign Office*-ul a trebuit să ia în calcul din ce în ce mai mult revendicările Germaniei în planul relațiilor internaționale. Astfel, începând cu 1935, a apărut conciliatorismul, situația complicându-se și mai mult pentru britanici în urma revendicărilor pe care le aveau și alte mari puteri, cum au fost Uniunea Sovietică și Italia, la care s-a adăugat și Japonia în Extremul Orient.

Oarecum, Marea Britanie a fost copleșită în perioada interbelică de dificultățile cu care se confrunța în politica externă. Ca mare putere mondială și deținătoare a celui mai mare imperiu ce a existat vreodată, ea dorea să întoarcă spatele Europei, în concordanță cu tradiționala atitudine insulară. Cu toate acestea, împotriva voinței lor, același statut de mare

putere i-a forțat pe britanici să preia conducerea afacerilor europene cu scopul de a menține pacea prin intermediul negocierilor și al revizuirii pașnice a frontierelor în Europa Central-Răsăriteană. Eforturile de a menține pacea cu germanii și colaborarea cu sovieticii au eșuat, singura alternativă rămasă fiind doar războiul.

Politica externă a României (1933-1940). Trăsături generale

Fără niciun dubiu, politica externă a României din prima jumătate a deceniului patru al secolului XX a fost marcată de activitatea lui Nicolae Titulescu, cel care timp de patru ani (1932-1936) a fost șeful diplomației românești, el fiind un ministru „permanent”, chiar dacă în acest interval de timp au existat mai multe guvernări ale Partidului Național-Țărănesc și ale Partidului Național Liberal. Cu toate că a mai fost ministru al Afacerilor Străine și în perioada 6 iulie 1927 - 30 iulie 1928, Titulescu a reușit să-și impună viziunea sa de politică externă în cel de-al doilea „mandat” ca ministru la Palatul Sturdza.

Dacă Mica Înțelegere a fost baza politicii externe a României în perioada interbelică, acest aspect a fost și mai vizibil în timpul cât Nicolae Titulescu a fost ministrul Afacerilor Străine, el acordând o mare importanță acestei alianțe regionale în care România era membră, ca de altfel și viitoarei Înțelegeri Balcanice, ce s-a format în 1934. Totodată, șeful diplomației române a menținut orientarea către Franța și Marea Britanie, acordând în același timp o atenție sporită Ligii Națiunilor. Relațiile cu Germania, ca de altfel și cele cu Ungaria și Bulgaria au fost neglijate. De remarcat este faptul că, în 1934, s-au normalizat relațiile româno-sovietice prin deschiderea delegațiilor la București și la Moscova.

Ascensiunea Germaniei în cadrul relațiilor internaționale, combinată cu slăbirea accentuată a Ligii Națiunilor, au dus la demiterea lui Nicolae Titulescu din fruntea diplomației României.

Miniștrii de Externe care i-au urmat, Victor Antonescu, Nicolae Petrescu-Comnen, Istrate Micescu și Grigore Gafencu, au menținut orientarea politicii externe a României către Franța și Marea Britanie, dar ei au acordat o atenție din ce în ce mai mare Germaniei, întrucât aceasta începea să fie percepută ca fiind singura putere continentală capabilă să se opună Uniunii Sovietice.

În condițiile izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, România și-a proclamat neutralitatea, ceea ce însă nu a ajutat-o să nu piardă Basarabia și nordul Bucovinei în favoarea Uniunii Sovietice, pentru ca mai apoi să cedeze cea mai mare parte din Ardeal Ungariei, precum și Dobrogea de Sud Bulgariei.

Venirea la putere a generalului Antonescu, dar și a mișcării legionare au consfințit apropierea de Germania. La 23 noiembrie 1940, la Berlin, a avut loc aderarea oficială a României la Pactul Tripartit. Intrarea în tabăra Axei pune capăt oscilațiilor politicii externe românești, liderii politici de la București pronunțându-se pentru alăturarea la Germania, întrucât aceasta era în 1940 singura putere capabilă să protejeze teritoriul românesc de o nouă agresiune sovietică. Totodată, printr-o strânsă colaborare economică și militară cu Reich-ul, guvernul român în frunte cu Ion Antonescu urmărea câștigarea bunăvoinței lui Hitler în vederea anulării prevederilor Dictatului de la Viena. Astfel, datorită situației ce exista în Europa la acea vreme, din oportunism, dar și din necesitate, România a ajuns în tabăra germană, deși aproape în toată perioada interbelică ea a avut un puternic atașament față de cele două mari puteri democratice din vestul Europei, Franța și Marea Britanie.

CAPITOLUL II

Vizita regelui Carol al II-lea în Marea Britanie (1936)

Datorită faptului că Marea Britanie era una din cele două mari puteri democratice către care era îndreptată politica externă românească, încă din anul 1935, regele Carol al II-lea și-a manifestat dorința de a efectua o vizită oficială în această țară. Scopul acestei deplasări era acela de a da un nou impuls relațiilor bilaterale, dar și de a stimula interesul factorilor de decizie britanici față de România. Vizita pe care Carol al II-lea o planificase cu mult timp în urmă, a avut loc în condiții cu totul neobișnuite, întrucât aceasta a fost efectuată la 28 ianuarie 1936, atunci când au fost organizate funeraliile pentru George al V-lea. Cu această ocazie, unul din subiectele abordate de Nicolae Titulescu a fost problema reprezentată de posibilitatea reînțoarcerii Habsburgilor la conducerea Austriei, prin persoana lui Otto de Habsburg. Așa cum era ușor de intuit, temându-se de o eventuală reinstaurare a dominației austriece în sud-estul Europei, șeful diplomației române a căutat să-i convingă pe interlocutorii săi britanici de înjustețea acestei acțiuni.

Planificată inițial pentru luna aprilie 1936, dar efectuată mult mai devreme, în ianuarie, datorită decesului neașteptat al regelui George al V-lea, vizita lui Carol al II-lea în Marea Britanie a confirmat existența unor bune relații între România și puterea insulară din vestul continentului european. Chiar dacă nu a avut rezultate spectaculoase, șederea suveranului român în Londra, dar și primirea călduroasă de care s-a bucurat au reprezentat indicatori semnificativi pentru gradul ridicat de colaborare între cele două țări.

Atitudinea Marii Britanii față de alianțele regionale ale României (1936-1938)

Formarea Micii Înțelegeri în 1921 și a Înțelegerii Balcanice în 1934 nu au reprezentat evenimente prea importante pentru diplomația britanică, întrucât, așa cum este cunoscut, *Foreign Office*-ul nu era interesat în perioada interbelică de partea răsăriteană a continentului european. În plus, oficialii de la Londra erau conștienți că cele două alianțe regionale gravitează în orbita politicii externe franceze, ceea ce îi determina să lase Parisului întâietatea de a acționa pe plan politic în această parte a Europei.

Datorită importanței pe care ministrul de Externe Titulescu o acorda celor două alianțe regionale, raporturile Marii Britanii cu Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică s-au îmbunătățit simțitor în decursul anului 1936, dovadă fiind faptul că se discuta tot mai mult despre ele în cercurile politice și diplomatice din Anglia. La începutul anului 1937, au existat semne din partea Marea Britanie care au arătat un interes sporit față de strângerea legăturilor cu Mica Înțelegere, atitudine dovedită de mai multe informații indirecte.

Vizita oficială a regelui Carol al II-lea în Marea Britanie (15-18 noiembrie 1938)

Conferința de la München, prin care Cehoslovacia a pierdut regiunea sudetă în favoarea Germaniei, a pus statele din Europa Central-Răsăriteană în fața unei situații cu totul neașteptate, care a luat prin surprindere diplomațiile acestor țări. Aceste importante schimbări din planul relațiilor internaționale l-au determinat pe regele Carol al II-lea să nu mai amâne nicicum vizita sa oficială în capitala Marii Britanii.

Așa cum funcționarii *Foreign Office*-ului intuiseră cu mai bine de două săptămâni înainte ca vizita să aibă loc, scopul principal al călătoriei șefului statului român la Londra era acela de a afla măsura în care guvernul britanic era dispus să susțină o intensificare a

schimburilor economice dintre Anglia și România, precum și acordarea unor împrumuturi necesare pentru înarmare și dezvoltare economică, la care se putea adăuga chiar garantarea frontierelor. În plus, suveranul român voia să vadă gradul în care britanicii erau interesați de protejarea căilor comerciale vitale pentru Imperiul Britanic, căi ce erau accesibile prin Dunărea de Jos și Marea Neagră.

Oaspeții români s-au bucurat de o primire călduroasă a regelui englez, George al VI-lea, aceeași atitudine având-o și înalții oficiali britanici. În cele trei zile au avut loc numeroase evenimente festive, cu caracter protocolar, tonul discursurilor fiind de fiecare dată foarte cald. Cu toate acestea, rezultatele acestei vizite au fost destul de modeste, deoarece delegația română nu a putut obține un credit pentru achiziționarea de material de război produs în Anglia, în timp ce în plan economic, britanicii, fără a se dezangaja complet, au recunoscut preponderența comercială a Germaniei în sud-estul Europei.

Efectuată într-o perioadă de timp în care aveau loc schimbări importante în cadrul raporturilor de putere din Europa, vizita regelui român în Londra a reprezentat o consecință a deciziei luate la München, România fiind prima țară din Europa Central-Răsăriteană care a reacționat în noul cadru internațional printr-o acțiune de acest gen. Vizitarea oficială a Marii Britanii nu a avut rezultatele scontate, confirmându-se faptul că România cu greu putea fi ajutată de britanici și francezi în fața pretențiilor statelor revizioniste.

Relațiile româno-britanice în timpul guvernării Goga-Cuza

Guvernul condus de Octavian Goga a fost investit în mod oficial în ziua de 28 decembrie 1937. Încă din a doua zi de existență a acestui guvern, politica antievreiască promisă a fost pusă în aplicare, fiind suspendate cotidienele democratice *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, deoarece erau considerate evreiești, precum și toate ziarele care apăreau în idiș și în ebraică. La 1 ianuarie 1938, deși era sărbătoare legală și nu se lucra, Casa Națională de Asigurări i-a concediat pe toți angajații evrei, fiind publicate imediat și listele cu înlocuitorii lor români. Se acționa astfel în conformitate cu afirmațiile făcute de ministrul Muncii, Gheorghe Cuza, fiul lui A.C. Cuza, cel care a definit că românul este cel care se bucură de dreptul de muncă, iar „din acest punct de vedere trebuie considerați ca români numai românii de origine etnică română, românii cu suflet românesc, cu sânge românesc, și nu pe cetățenii români”. Guvernul Goga-Cuza a funcționat prin emiterea de decrete-legi, iar unul dintre ele a fost cel prin care se interzicea evreilor să angajeze servitoare creștine sub 40 de ani, întrucât se considera că „evreii care folosesc în casele lor femei românce o fac pentru a le târî spre prostituție”. De o importanță și mai mare a fost decretul-lege din 22 ianuarie prin care cetățenia evreilor din România Mare era supusă revizuirii, indiferent cât de mare ar fi fost perioada de rezidență a familiilor lor. Dintr-un total de 203 423 familii de evrei care au depus cereri pentru revizuirea cetățeniei, 73 253 familii au pierdut-o, ceea ce însemna aproximativ 36% din populația evreiască a României.

În fața acestui adevărat val de antisemitism care s-a revărsat în România, guvernul de la Londra s-a simțit dator să reacționeze, mai ales că Marea Britanie își pusese semnătura pe Tratatul de Protecție a Minorităților, din 9 decembrie 1919, prin care România se obligase să acorde un tratament egal tuturor cetățenilor săi. Știrile despre brutalitățile și prigoana la care erau supuși evreii din România au provocat un profund sentiment de dezgust în rândul britanicilor, fenomen care nu a surprins pe nimeni, avându-se în vedere că opinia publică engleză a fost întotdeauna foarte sensibilă la orice formă de nedreptate.

Evreii din România, dar mai ales cei britanici, precum și asociațiile internaționale evreiești au reacționat la politica guvernului condus de Goga, căutând să pună presiune pe acesta pentru a-i modera politica antisemită. Plângerile adresate organizației internaționale de la Geneva au fost numeroase. Alianța Universală Israelită, Congresul Mondial Evreiesc, Comitetul pentru Apărarea Drepturilor Evreilor din Răsăritul și Centrul Europei ce-și avea

sediul la Paris, minoritatea evreiască din România au depus documente prin care se descriau persecuțiile la care era supusă populația evreiască din România. A existat chiar și un protest comun realizat de organizațiile care grupau femeile ce lucrau în industria din Marea Britanie, aceste organizații fiind reprezentantele a nu mai puțin de un milion și jumătate de persoane.

La 10 februarie 1938, după doar 44 de zile în care s-a aflat la putere, Octavian Goga și-a prezentat demisia, așa cum i-o ceruse regele Carol al II-lea. Cu toate acestea, prin politica sa față de minoritățile naționale, guvernarea Partidului Național-Creștin a reprezentat un moment de cotitură în istoria interbelică a României. Chiar dacă nu a avut timpul necesar pentru a-și pune în aplicare toate proiectele sale, „moștenirea” sa a fost folosită de guvernele viitoare din România.

Guvernarea patriarhului Miron Cristea și politica lui față de evrei. Atitudinea Marii Britanii

Chiar dacă în timpul guvernării sale, Miron Cristea nu a adoptat legi împotriva populației evreiești, încercând într-o anumită măsură să atenueze violența antisemită generată în timpul guvernării Goga-Cuza, merită să fie menționat faptul că el a păstrat toată legislația antievreiască pe care o moștenise de la guvernarea anterioară. Ca atare, unui număr important de evrei le-a fost retrasă calitatea de cetățean al statului român.

Oficialii de la Londra s-au arătat profund interesați de situația ce exista în România, întrucât Marea Britanie era putere garantă a Tratatului de Protecție a Minorităților din 1919, act diplomatic ce fusese semnat și de România prin reprezentanții săi trimiși la Paris, în timpul conferinței de pace ce a urmat Primului Război Mondial. Ca atare, în Camera Comunelor, membrii opoziției au făcut numeroase interpelări în legătură cu atitudinea diplomației britanice față de soarta evreilor din România, cerându-se mai ales să se spună ce acțiuni concrete au fost întreprinse în acest sens.

Politica guvernului față de minorități a fost determinată în mare măsură de raporturile pe care România le avea cu marile puteri din vestul continentului. Oficialii români erau conștienți de faptul că promovarea unei politici ostile față de populația evreiască era în măsură să ducă la o apropiere a României față de Germania, dar, în același timp, guvernul de la București lua în calcul și strângerea legăturilor cu Marea Britanie și Franța, țări care erau profund interesate în respectarea drepturilor minorităților.

„Afacerea Tilea” și garanțiile politice britanice acordate României

La 16 martie 1939, V.V. Tilea a avut o întrevedere cu Sir Orme Sargent, subsecretar de stat adjunct în cadrul *Foreign Office*-ului, în care șeful reprezentanței diplomatice române de la Londra a fost mai mult decât insistent în tentativa sa de aflare a atitudinii pe care o va adopta Marea Britanie în cazul în care România s-ar fi confruntat cu o soartă similară cu cea pe care o avusese Cehoslovacia. V.V. Tilea s-a adresat și lordului Halifax, ministrul de Externe britanic, acestuia din urmă fiindu-i comunicat faptul că, pe baza unor informații secrete, guvernul român are motive întemeiate să creadă că Germania va desființa România într-un viitor apropiat, luându-se ca model cazul fostului stat cehoslovac.

Chiar dacă afirmațiile lui Tilea au fost dezmințite de către oficialitățile de la București, în frunte cu regele Carol, britanicii au continuat să creadă în spusele sale, acțiunea ministrului plenipotențiar român ducând la influențarea politicii externe a Marii Britanii.

Politica externă a mișcării legionare în timpul statului național-legionar din România. Atitudinea față de Anglia

Luându-se în calcul neîncetatul antagonism româno-rus, mișcarea legionară a considerat întotdeauna că politica britanică este incompatibilă cu politica României, aceasta din urmă având probleme și dușmani diferiți față de cei ai Angliei. Credința în rolul nefast pe care îl aveau evreii din România, și puternica influență a cercurilor evreiești din Anglia sporeau sentimentele antiengleze ale legionarilor. Direct sau indirect, Anglia era acuzată de toate relele posibile, psihoza antiengleză fiind extrem de puternică în rândurile legionarilor. Astfel, garanțiile britanice de integritate teritorială nu au fost decât vorbe în vânt, valabile până în momentul în care au trebuit transpuse în practică, iar Londra era considerată a fi centrul iudeo-masoneriei mondiale. Pierderea Basarabiei și arbitrajul de la Viena nu ar fi avut loc dacă nu ar fi fost alinierea politicii externe românești la cea a Foreign Office-ului. Polonia ar fi refuzat propunerile de discuții ale Germaniei datorită amestecului englezilor, Anglia fiind acuzată chiar și de izbucnirea celei mai distrugătoare conflagrații din istoria omenirii, al Doilea Război Mondial. Nu a scăpat neobservată activitatea guvernelor din exil de la Londra, care, conform membrilor Mișcării, duceau o politică contrară intereselor propriilor lor popoare, precum și tendința diplomației britanice de încercuire a Germaniei. Concluzia la toate aceste lucruri? O alianță cu această țară era totalmente exclusă, ba mai mult, Anglia trebuind să fie izgonită de pe continent, deoarece „perfidia” acesteia era cauza tuturor evenimentelor reprobabile din trecut, în planul relațiilor internaționale.

Situația cetățenilor britanici în timpul statului național-legionar din România

Relațiile politice dintre Marea Britanie și România au fost dificile în toată perioada statului național-legionar. Precaritatea raporturilor bilaterale a fost determinată în mod categoric de două probleme: reținerea vaselor britanice de pe Dunăre de către autoritățile române, dar mai cu seamă de arestarea unor cetățeni britanici și ulterioara lor maltratare de către membri ai Mișcării Legionare. Datorită investițiilor britanice făcute în extracția și prelucrarea petrolului din România, în țară se afla un număr însemnat de supuși britanici, ei fiind în cele mai multe cazuri ingineri la companiile petroliere. Alături de ei și familiile lor, mai pot fi menționați cetățenii britanici care alcătuiau Legația Britanică de la București. Considerându-se că britanicii ce-și aveau reședința în jurul Ploieștiului nu sunt altceva decât sabotori sub acoperire, ei având misiunea să repete operațiunea din Primul Război Mondial de aruncare în aer a instalațiilor petroliere, membrii mișcării legionarii au arestat câțiva dintre ei, ulterior maltratându-i, la sfârșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie a anului 1940.

Legionarii, având convingerea că trebuie să scape România de cei cu „sânge englezesc”, au aplicat un interogatoriu de o brutalitate extremă, această atitudine fiind justificată, spuneau ei, de uciderea a peste două mii de gardiști în timpul regelui Carol al II-lea, printre care și Căpitanul, precum și de proastele relații dintre România și Germania. În toate acestea, se considera că amestecul britanic era de netăgăduit și, în consecință, nu s-au purtat deloc cu mânuși în cazul niciunui britanic. procedura de interogare consta într-o primă fază în punerea de către legionari a unei întrebări, sau mai degrabă de formulare a unei sugestii de răspuns. Neprimind răspunsul dorit, anchetatorii aplicau o bătaie zdravănă interogatului, după care întrebarea era formulată din nou. Au fost aplicate și torturi psihologice.

Datorită intervențiilor făcute pe lângă autoritățile române de către ministrul plenipotențiar britanic de la București, Sir Reginald Hoare, dar și de către consulul Norman Mayers, cetățenii britanici răpiți au compărut în fața Tribunalului Militar din București, care a stabilit completa lor nevinovăție. În sfârșit, cei arestați erau liberi, ei părăsind imediat România, de frică să nu cadă din nou în mâinile legionarilor. Unii au plecat prin vama Giurgiu, dar alții au ieșit din țară pe la Constanța, deși vama de aici se afla sub control legionar. Cu toții

au ajuns la Istanbul, la Spitalul American, unde, în unele cazuri, au primit îngrijiri medicale foarte îndelungate.

Criza generată de arestarea ilegală a cetățenilor britanici a reprezentat prima mare problemă de politică externă a guvernării legionare. Se încheia astfel un episod dureros care a generat o criză diplomatică profundă între cele două țări, ajungându-se, așa cum a afirmat chiar personalul Legației României de la Londra, la un pas de ruperea relațiilor diplomatice.

Emigrația română din Marea Britanie în decursul anului 1941

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, dar mai ales după ruperea relațiilor diplomatice dintre Marea Britanie și România, pe teritoriul britanic se afla un număr destul de important de cetățeni români, care au refuzat să se mai întoarcă în țară, cei mai mulți dintre ei fiind foști membri ai Legației României de la Londra. Prima încercare de organizare a unei mișcări române libere a fost făcută de V.V. Tilea, încă din luna octombrie a anului 1940, dar s-a dovedit o acțiune prematură, deoarece britanicii nu puteau recunoaște simultan guvernul Antonescu și un organism de opoziție față de general, cu sediul la Londra. După 15 februarie 1941, ziua în care Marea Britanie și România și-au desființat în mod reciproc reprezentanțele lor diplomatice, pe teritoriul britanic au luat ființă două grupări românești rivale, Comitetul Democratic Român și, respectiv, Mișcarea Română Liberă, fiecare dintre ele năzuind să obțină recunoașterea oficialităților britanice. Datorită numărului extrem de mic de membri ai celor două mișcări, precum și datorită faptului că ele nu erau alcătuite din personalități de prim rang ale vieții politice românești, guvernul britanic nu a acordat recunoașterea oficială niciunei grupări. Participarea României la atacul german asupra Uniunii Sovietice nu a schimbat cu nimic situația, iar după data de 7 decembrie 1941, ziua în care Marea Britanie a declarat război României, a dispărut orice șansă de a mai fi recunoscută de către Londra o organizație politică a emigrației române. Ba mai mult, Foreign Office-ul a recomandat românilor aflați pe teritoriul britanic să nu mai desfășoare activități politice, oferindu-le în schimb posibilitatea înrolării lor în armata britanică, evident dacă ei și voiau acest lucru.

CAPITOLUL III

Relații economice româno-britanice între anii 1936-1938

Analiza relațiilor economice româno-britanice între anii 1936-1938 are o importanță majoră, deoarece, așa cum este bine știut, puterea economică atrage după sine și puterea politică. Sau, altfel spus, dacă relațiile politice nu sunt dublate și de relații economice, ele, relațiile politice, rămân doar simple formalități concretizate în simple vizite protocolare și strângeri de mână și care, la o primă situație de criză își dovedesc din plin ineficacitatea. De aceea este important de urmărit gradul de implicare a Regatului Unit în economia românească, având în vedere faptul că britanicii, alături de francezi, erau principalii garanți ai sistemului de la Versailles, chiar dacă Foreign Office-ul îl considera valabil doar pentru partea vestică a continentului. O aceeași maximă importanță o are ponderea comerțului României cu cele două mari puteri democratice din vestul Europei, deoarece, așa cum se știe, trebuia să fie o concordanță între orientarea politicii externe a României și schimburile economice ale acesteia.

Analiza relațiilor economice româno-britanice între anii 1936-1938 are o importanță majoră, deoarece, așa cum este bine știut, puterea economică atrage după sine și puterea politică. Sau, altfel spus, dacă relațiile politice nu sunt dublate și de relații economice, ele, relațiile politice, rămân doar simple formalități concretizate în simple vizite protocolare și strângeri de mână și care, la o primă situație de criză își dovedesc din plin ineficacitatea. De

aceea este important de urmărit gradul de implicare a Regatului Unit în economia românească, având în vedere faptul că britanicii, alături de francezi, erau principalii garanți ai sistemului de la Versailles, chiar dacă Foreign Office-ul îl considera valabil doar pentru partea vestică a continentului. O aceeași maximă importanță o are ponderea comerțului României cu cele două mari puteri democratice din vestul Europei, deoarece, așa cum se știe, trebuia să fie o concordanță între orientarea politicii externe a României și schimburile economice ale acesteia.

O problemă importantă care a existat în relațiile economice româno-britanice între anii 1936-1938 a fost reprezentată de arierate. Ele reprezentau sumele pe care băncile și negustorii români le datorau în Regatul Unit. Negocierile, care au început în primele luni ale anului 1936, au avut ca punct esențial plata datoriei de 270 milioane lire sterline, care fusese scadentă la 1 decembrie 1935 și care, în viziune britanică, constituia o obligație de onoare a statului român, a cărei plată nu mai suporta nici o amânare.

Cu toate că România era foarte mult interesată să realizeze exporturi în țările cu deize forte, adică în SUA, Regatul Unit, Franța și Elveția, s-a ajuns ca în preajma celui de-al doilea război mondial, exporturile românești să fie îndreptate cu precădere în țările cu deize slabe. O comparație între exporturile românești realizate în Regatul Unit, precum și a importurilor din această țară, care, așa cum a mai fost menționat, avea deize forte, și exporturile și importurile care se realizau în relație cu Germania, ilustrează din plin neconcordanța care exista între orientarea politicii externe a României și orientarea economică a acesteia.

Regatul Unit, care nu avusese înainte de anul 1938 o politică economică bine conturată față de Europa Central-Răsăriteană, în general, și față de România în mod special, își modifică atitudinea față de această parte a Europei, în sensul că britanicii pun la punct o contraofensivă economică în detrimentul Germaniei. Ideea că politica față de Germania a guvernului Chamberlain în anii 1938-1939 nu a fost altceva decât o cedare lașă în fața amenințării germane se dovedește a fi greșită, deoarece Chamberlain s-a opus în plan economic expansiunii germane, el căutând să creeze aici un bloc economic antigerman.

Relații economice româno-britanice (1939-1940)

Începând cu primăvara anului 1939, britanicii au început să fie din ce în ce mai îngrijorați de ofensiva politică și economică a Germaniei în Europa Central-Estică. Ca răspuns la această situație, guvernul de la Londra și-a intensificat acțiunile sale, hotărându-se să blocheze expansiunea celui de-al Treilea Reich în partea răsăriteană a Europei, prin acordarea țărilor din această parte a continentului, inclusiv României, a unor garanții politice, prin încheierea de acorduri economice, dar și prin sporirea volumului achizițiilor de mărfuri.

Prin creșterea prezenței sale economice în partea estică a Europei, Marea Britanie aplica de fapt tradiționala sa politică de echilibru, de data aceasta în domeniul economic. În urma negocierilor purtate la București, s-a ajuns la încheierea unui protocol anglo-român în ziua de 11 mai 1939. Se creau astfel bazele pentru sporirea comerțului bilateral, favorizându-se îndeosebi exporturile românești pe piața britanică.

Cu toate acestea, Germania a rămas în continuare partenerul economic principal al României, chiar dacă britanicii au importat mari cantități de petrol și grâu din statul sud-est european în anii 1939 și 1940. Începerea „Bătăliei Angliei” în mai 1940, urmată la scurt timp de căderea Franței, au făcut ca dominația economică a Germaniei în România să fie totală, ceea ce a avut importante repercusiuni și în plan politic.

CAPITOLUL IV

Expoziția României de la Londra (aprilie-mai 1938)

Planificată să fie inaugurată cu prilejul vizitei în Anglia a regelui Carol al II-lea, expoziția organizată sub auspiciile guvernului de la București și, totodată, cu largul concurs al Legației României din Londra, a fost deschisă în capitala Marii Britanii între 7 aprilie și 24 mai 1938, scopul acesteia fiind, bineînțeles, atât îmbunătățirea relațiilor româno-britanice, cât și o mai bună recunoaștere a realităților românești în rândul opiniei publice engleze.

Găzduită într-unul din cele mai elegante imobile ale ducelui de Westminster, în somptuosul palat de pe Grosvenor Square, în aristocraticul Mayfair, expoziția de prezentare generală a României a fost organizată în trei secțiuni. Acestea din urmă erau la rândul lor împărțite în mai multe săli, la care se adăuga o a patra secțiune ce cuprindea de fapt un birou de informare turistică și o subsecțiune de prezentare generală a țării. Expoziția a fost patronată de regele Carol al II-lea, existând totodată și două comitete: unul de onoare, alcătuit din cele mai înalte personalități engleze și prezidat de contesa de Oxford și Asquith, și unul executiv, președintă fiind B. Grigorcea, soția ministrului plenipotențiar român la Londra.

Conform unei dări de seamă ce a fost întocmită în primele zile ale expoziției, cu toate că era în preajma sărbătorilor de Paște, numărul mediu al vizitatorilor pe o zi a fost între 75 și 120, cei mai mulți dintre aceștia fiind profesori, preoți, studenți și studente din diferite universități engleze, rezultând în final un public select și amator de artă. Puțini aveau însă noțiuni precise despre România, adevărindu-se astfel încă o dată că Occidentul știa la acea vreme foarte puțin despre Europa Răsăriteană, atitudinea sa față de popoarele din această regiune fiind una de ignorare binevoitoare.

Organizată într-un moment destul de tensionat din punctul de vedere al relațiilor internaționale, întrucât Germania începea să nesocotească în mod fățiș prevederile Tratatului de la Versailles, dar și într-o etapă de schimbări semnificative ale regimului politic din România, expoziția de la Londra a înregistrat un real succes în rândul vizitatorilor englezi, una din dovezile acestei reușite fiind faptul că s-a propus chiar organizarea unei săli permanente la *British Museum*, ce urma să fie dedicată în exclusivitate artei populare românești. Se dovedea astfel încă o dată că prin cultură se pot atinge și scopuri politice, deoarece relațiile bilaterale anglo-române au cunoscut o semnificativă îmbunătățire în primăvara anului 1938, în ciuda faptului că în România se instaurase un regim dictatorial de esență slabă, care, în plus, mai avea și un caracter antisemit.

Influența culturală a Marii Britanii în România în perioada 1936-1940

Deși marea majoritate a românilor a rămas în continuare mai mult francofilă decât anglofilă, la sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut mulți dintre ei erau doritori să cunoască cât mai multe de tot ce era legat de Anglia, aceasta din urmă fiind considerată, alături de Franța, una dintre marile națiuni conducătoare ale lumii. Un rol cultural important l-a avut Societatea Anglo-Română, înființată încă în 1927, dar și „Casa Engleză”.

În 1936, din inițiativa guvernului britanic, s-a deschis o catedră de Limba și literatura engleză în cadrul universității bucureștene, acțiune care s-a bucurat de un mare interes, dovadă fiind numărul mare de studenți interesați de această disciplină.

În august 1939, *Foreign Office*-ul a solicitat pentru prima dată ca BBC-ul să introducă buletine de știri și în limba română, cerere care a fost concretizată imediat după izbucnirea războiului. La 12 septembrie, a fost realizată prima emisie, fiind transmis un buletin de știri de 15 minute, căruia, ulterior, i-au fost adăugate programe de comentarii politice, ba chiar și unele emisiuni culturale. Înfrângerea Franței din 1940 a avut importante repercusiuni nu numai pe

plan politic, ci și pe plan cultural, afectând și propaganda culturală a Marii Britanii. Pornită cu un handicap major față de Franța și Germania, influența culturală britanică în România a fost slabă pe toată perioada interbelică. O anumită înviore a raporturilor bilaterale culturale se poate constata din 1936, ea continuând până în 1940. Evenimentele politice au influențat însă din plin raporturile culturale româno-britanice.

Propaganda prin cultură a României în Marea Britanie (1936-1938)

Confruntându-se cu atitudinea ostilă a Ungariei și a Bulgariei, statele mici revizioniste, la care se putea adăuga și Uniunea Sovietică, România a acordat o atenție sporită contracarării în Occident a efectelor propagandei ungare și bulgare. Marea Britanie era considerată ca având o importanță cu totul specială, iar eforturile făcute de guvernul de la București în promovarea imaginii României pe teritoriul britanic au fost pe măsura acestei importanțe.

Știindu-se faptul că Anglia este țara primului ziar, iar opinia publică are un rol determinant în luarea deciziilor, nu este deloc de mirare că s-au făcut unele eforturi în acest domeniu, dorindu-se ca informațiile despre România să fie cât mai mediatizate în rândul cititorilor insulari. Astfel, de fiecare dată când un ziarist englez dorea să vină în România pentru a se documenta în vederea scrierii ulterioare a unui articol despre realitățile românești, cererea sa era primită în mod favorabil.

Alături de ziare, un alt tip de publicații prin care s-a realizat propaganda culturală a fost reprezentată de activitatea de publicare de cărți. În această categorie au intrat traduceri în limba engleză a câtorva dintre romanele românești celebre, publicarea unor ghiduri turistice despre România, dar și a unor lucrări cu caracter biografic.

Acțiunile de propagandă culturală românească ce au avut loc între anii 1936 și 1938 au fost numeroase, autoritățile de la București fiind interesate de modul în care era promovată imaginea României în rândul opiniei publice din Marea Britanie. Cu toate acestea, avându-se în vedere faptul că nu exista o tradiție îndelungată a unor raporturi culturale între cele două țări, dar și datorită faptului că mereu se făcea comparație cu propaganda culturală maghiară din lumea anglo-saxonă, a existat impresia în epocă că nu s-a făcut îndeajuns, ceea ce parțial este adevărat.

CAPITOLUL V

Bătălia Angliei reflectată în presa românească a vremii (iunie-decembrie 1940)

Chiar dacă starea oficială de război a fost instituită între Marea Britanie și Germania încă din ziua de 3 septembrie 1939, dată la care britanicii și francezii au declarat război celui de-al Treilea Reich datorită agresiunii sale împotriva Poloniei, cele două țări au trecut prin faza războiului ciudat, pentru ca, ulterior, să lupte una împotriva celeilalte de-abia în mai-iunie 1940, atunci când Corpul Expediționar Britanic a participat la încercarea trupelor franceze de a stăvili agresiunea germană. Excluzând această confruntare terestră de pe teritoriul francez, se poate afirma că, între britanici și germani, o stare autentică de război a fost instituită abia în vara anului 1940, mai precis la 10 iulie, dată la care a avut loc primul mare bombardament german asupra Angliei.

Presa românească a timpului a urmărit conflictul anglo-german cu multă atenție, dar, așa cum era de așteptat, evenimentele au fost întotdeauna prezentate într-o lumină favorabilă Germaniei, întrucât România devenise deja un satelit al celui de-al Treilea Reich. În articolele publicate zilnic în *Universul* sau *Curentul*, două cotidiene cu un mare tiraj, jurnaliștii români, fără excepție, au scris articole favorabile Germaniei, criticând în același timp Marea Britanie.

Ca o consecință a situației expuse mai sus, cititorii români ai acelor vremuri, consultând ziarele ce apăreau în România, puteau afla aproape în fiecare zi că raidurile aeriene germane fuseseră încununată de succes, fiind lovite aproape întotdeauna doar obiective militare, fabrici și uzine, în timp ce aviatorilor britanici le erau atribuite cele mai mari eșecuri, încărcăturile lor explozive căzând aproape în mod exclusiv deasupra spitalelor, școlilor, cartierelor de locuințe sau monumentelor istorice, ceea ce evident că era eronat. Cu toate acestea, un aspect care trebuie menționat este acela că, în ciuda antipatiei arătate de jurnaliștii români față de Anglia, ei nu și-au putut ascunde admirația pentru locuitorii insulelor britanice, unele articole fiind de-a dreptul laudative.

Bătălia Angliei reflectată în presa românească (ianuarie-iunie 1941)

Începută la 10 iulie 1940, Bătălia Angliei a continuat cu aproape aceeași intensitate și în a doua jumătate a anului 1941, mai precis cu luna martie, deoarece în ianuarie și februarie condițiile meteo nu fuseseră favorabile zborurilor, ceea ce a avut ca rezultat instalarea unei oarecare acalmii între cele două tabere beligerante. În primăvara anului 1941, Hermann Göring, dându-și seama de importanța vitală pe care o avea aprovizionarea Marii Britanii cu materii prime, a început să aplice așa-numitul „tur al porturilor făcut de *Luftwaffe*”. Ca urmare, au fost bombardate importante orașe ale Marii Britanii, care erau și porturi totodată, din rândul acestora nelipsind, bineînțeles, Londra.

Ziarele românești ale vremii au consemnat în paginile lor aproape în exclusivitate numai succese ale aviatorilor germani, acestea fiind puse în opoziție cu eșecurile raidurilor britanice de deasupra Germaniei, care se soldau aproape în mod invariabil cu pagube minore sau cu bombardarea doar a unor obiective civile. Informațiile prezentate de ziariștii români nu trebuie însă luate *ad literam*, întrucât ei preluau informațiile din presa germană, astfel încât evenimentele erau prezentate într-un mod distorsionat. În plus, nu trebuie uitat că România era aliată cu al Treilea Reich.

Atacul aerian german din 10/11 mai a fost ultimul mare raid aerian îndreptat asupra Marii Britanii, deoarece, Hitler, nefiind capabil să învingă rezistența britanicilor, a rămas descumpănit și, în final, neștiind cum să procedeze, întocmai ca Napoleon, a plănuțit o campanie în Rusia. Cucerirea acesteia din urmă era văzută ca o etapă preliminară a răfuielii finale cu Anglia. Astfel, odată cu venirea lunii iunie, Bătălia Angliei a luat practic sfârșit, chiar dacă atacuri sporadice au mai existat.

Bătălia Angliei reflectată în presa legionară din România (septembrie 1940-ianuarie 1941)

Bătălia Angliei, una din cele mai importante și mai dramatice încleștări ale celui de-al doilea război mondial, a beneficiat de o atenție sporită a presei din timpul statului național-legionar. Acest aspect este ușor de observat dacă se analizează conținutul celor trei cotidiene, *Buna Vestire*, *Cuvântul* și *Axa*, care au fost recunoscute printr-un comunicat al Secretariatului General, din 19 decembrie 1940, ca formând împreună presa legionară. În fiecare număr al ziarelor mai înainte amintite au fost descrise cu lux de amănunte evenimentele recente din conflictul anglo-german. Cum este ușor de anticipat, atitudinea ziarelor era în mod clar germanofilă și, bineînțeles, anglofobă, desfășurarea ostilităților fiind prezentată întotdeauna într-o lumină favorabilă Germaniei. Atitudinea antibritanică a presei românești a dus chiar la un protest adresat de subsecretarul de stat de la Foreign Office, R.A. Butler, ministrului plenipotențiar al României la Londra.

Nu au lipsit din presa legionară atacurile directe împotriva Angliei și a tot ce era englezesc, unele pasaje fiind de-a dreptul caustice și defăimătoare. Componenta antisemită a Mișcării Legionare, aversiunea atavică a acesteia față de evrei, nu a făcut decât să sporească sentimentele de ostilitate, ba chiar de ură față de Marea Britanie. Considerând evreul ca fiind elementul de disoluție al oricărei civilizații, de un egoism neînfrânat și caracterizat printr-un materialism feroce, iar Anglia unul din locurile favorite ale iudaismului mondial, cele trei jurnale vedeau în Marea Britanie, după căderea Franței, ultimul baston al iudeo-masoneriei din Europa.

Ziarele ce aparțineau mișcării legionare nu au prezentat Bătălia Angliei de la început, din motive ușor de înțeles, și nici nu au reușit să prindă deznodământul acestei confruntări. Cu toate acestea, presa legionară a reușit să surprindă principalele etape ale acestei bătălii.

Bătălia pentru Atlantic reflectată în presa românească (ianuarie-iunie 1941)

Eșecul tentativei de a cuceri arhipelagul britanic printr-o acțiune exclusiv aeriană, precum și dependența Marii Britanii de materiile prime ce se aduceau de peste mări, a determinat Germania să încerce concomitent o altă modalitate de înfrângere a rezistenței insularilor. S-a căutat să se realizeze o sufocare a economiei atât prin scufundarea vaselor comerciale, cât și prin bombardarea și blocarea principalelor porturi, acțiune ce s-a dovedit extrem de periculoasă, întrucât Marea Britanie realiza mari importuri pentru a-și aproviziona industria.

Presa românească a vremii a urmărit cu multă atenție desfășurarea acestei confruntări navale dintre britanici și germani, dovadă fiind faptul că în aceste prime șase luni ale anului 1941, în ziarele *Curentul* și *Universul* nu a existat niciun număr care să nu conțină informații despre ultimele noutăți ale înfruntării. Cum România era deja un aliat oficial al Axei, nu este deloc de mirare că evenimentele erau descrise într-o lumină net favorabilă Germaniei și, bineînțeles, defavorabilă Marii Britanii, exagerându-se întotdeauna pierderile suferite de *Royal Navy* și minimalizându-le pe cele ale germanilor.

Minarea porturilor britanice, folosirea bombardierelor cu rază lungă de acțiune, deghizarea vaselor de război în vase comerciale și, mai ales, gruparea submarinelor în așa-numitele „haite de lupi” au fost doar câteva din tacticile aplicate de germani pentru a priva economia Marii Britanii de materiile prime ce erau absolut necesare continuării efortului de război.

Cu evoluții fluctuante, Bătălia pentru Atlantic, purtată între britanici și germani, a continuat pe toată durata celui de-al Doilea Război Mondial. Odată depășită luna iunie a anului 1941, *Royal Navy* a reușit să treacă peste cele mai mari dificultăți provocate de submarinele germane, acestea ajungând chiar ca în anii următori să devină din vânători, vânați, iar capacitatea industriei germane să fie net depășită de volumul scufundărilor.

Relațiile britanico-sovietice reflectate în presa românească, în a doua jumătate a anului 1941

Dacă până în ziua atacului german, atitudinea URSS și a lui Stalin personal față de Marea Britanie poate fi caracterizată printr-o ostilitate evidentă, concretizată printre altele într-un comunicat al Agenției TASS, din 13 iunie, prin care se susținea că zvonurile unui atac german împotriva Sovietelor nu reprezintă nimic altceva decât o născocire intenționată a britanicilor pentru a deteriora relațiile germano-sovietice, după 22 iunie atitudinea sovieticilor s-a schimbat brusc.

Presa românească a timpului a urmărit cu multă atenție aceste evenimente, ele fiind relatate pe larg atât în ziarele centrale, de mare tiraj, cât și în cele locale. Cum România era deja în mod oficial aliata Germaniei de mai bine de jumătate de an, ba acum chiar participa la operațiunile militare contra Uniunii Sovietice, este ușor de anticipat caracterul articolelor scrise de gazetarii români în legătură cu formarea alianței dintre Marea Britanie și Uniunea Sovietică.

Acordul sovieto-britanic a fost prezentat de presa românească prin articole scrise de gazetari români, dar și prin preluări de informații din ziare străine. Bineînțeles că nu putea fi descris decât ca un act reprobabil, deoarece, așa cum a mai fost menționat, România era aliata celui de-al III-lea Reich, iar comentariile presei străine proveneau din țări ca Germania, Japonia, Italia, Finlanda, adică statele membre ale Axei, sau în cazul ultimei țări, satelit al acesteia.

Un aspect important al relațiilor britanico-sovietice, în a doua jumătate a anului 1941, a fost reprezentat de atitudinea pe care guvernul de la Londra trebuia să o adopte față de cele trei state-satelit ale Germaniei, adică România, Ungaria și Finlanda, ale căror trupe erau angajate în operațiuni militare împotriva Uniunii Sovietice. Nevoia de unitate dintre Marea Britanie și Uniunea Sovietică, precum și teama ca nu cumva Stalin să semneze o pace separată, datorită situației militare disperate în care se găsea atunci, l-au determinat pe Winston Churchill să adreseze României un ultimatum.

Dacă în luna noiembrie a anului 1941, ziarele de mare tiraj din România, cum erau *Universul*, *Curentul* și *Timpul* au făcut referiri sporadice despre Marea Britanie, la începutul lunii decembrie, comentariile despre nota ultimativă și declarația de război ale guvernului de la Londra au fost mereu pe prima pagină. Din nou se fac preluări din presa străină, bineînțeles din statele Axei sau aderente la aceasta, pentru a dovedi justetea acțiunii militare a României contra vecinului său estic.

Dorința de a recupera teritoriile pierdute în vara anului 1940, îndepărtarea umilinței trăite atunci, au făcut ca România să participe alături de Germania la războiul antisovietic, ajungând astfel fără să vrea la starea de beligeranță cu britanicii, aliații Uniunii Sovietice. Însă, cei mai mulți dintre români, spre deosebire de atitudinea presei, care nu putea să fie contradictorie cu politica oficială a statului, considerau această situație ca pe o enormitate, admirația lor pentru Marea Britanie și speranța că aceasta va obține victoria rămânând intacte.

Concluzii

O privire de ansamblu asupra relațiilor româno-britanice din perioada 1936-1941 scoate în evidență faptul că, până în anul 1938, legăturile dintre Marea Britanie și România au fost în mare parte determinate doar de colaborări în domeniul economic, de cele legate de problema navigației pe Dunăre sau de dorința celor două state de a apăra pacea în Europa, precum și menținerea *statu quo*-ului instaurat după Primul Război Mondial. Nimic spectaculos nu poate fi remarcat în acești doi ani, chiar dacă în politica externă a celor două țări se produsese schimbări importante de atitudine încă din 1936.

1938 și 1939 sunt anii în care a existat o colaborare sub multiple planuri între cele două țări, cooperare care nu mai existase în timpul secolului XX decât în timpul Conferinței de Pace de la Paris și, care, nici nu va mai fi posibilă până la căderea regimului comunist din România din 1989. Dacă până la Conferința de la München, regele Carol și guvernul român considerau Franța ca fiind marea putere spre care România trebuie să-și canalizeze politica sa externă, de la acel moment s-a produs o schimbare semnificativă. Marea Britanie, al cărui sprijin fusese considerat până atunci doar unul adițional și dezirabil la acțiunea de susținere a Franței vizavi de interesele românești, a fost considerată de guvernul de la București în perioada cuprinsă între sfârșitul anului 1938 și mijlocul anului 1940, ca fiind singurul stat din vest capabil să limiteze ambițiile revizioniste ale Germaniei și, implicit, pe cele ale Ungariei și Bulgariei.

Ceea ce trebuie scos în evidență este faptul că nu francezii au fost cei care au reacționat la creșterea peste măsură a puterii germane în Europa Central-Răsăriteană, ci britanicii, deși,

până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, Marea Britanie, spre deosebire de Franța, nu avea nicio obligație politică față de statele central sau est europene.

Apropierea României de Germania, înfăptuită în a doua jumătate a anului 1940, a dus la o răcire a relațiilor româno-britanice, ajungându-se la închiderea legației române de la Londra, precum și a celei britanice de la București. La 7 decembrie 1941, în condițiile în care armata română participa pe Frontul de Est împotriva Uniunii Sovietice, în urma unui ultimatum britanic, s-a ajuns la instituirea stării de război între Marea Britanie și România, ceea ce constituia o premieră absolută.

Bibliografie

A. Arhive

a) Arhivele Ministerului Afacerilor Externe ale României, fondurile:

- 71 Anglia
- Al Doilea Război Mondial
- Arhiva Economică. România-Anglia
- Dosare speciale
- 71 România

b) Public Record Office, fondurile:

- Foreign Office 195, The British Embassy, Constantinople
- Foreign Office 371 Romania
- Foreign Office 395 News 1916-1939
- Foreign Office 517 Galatz Consulate
- Foreign Office 625 Bucharest Consulate
- Foreign Office: Embassy and Legation, Bucharest, Romania: General Correspondence and Registers of Correspondence
- General Foreign Policy

c) Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhivele Naționale Istorice Centrale, fondurile:

- Ministerul Propagandei Naționale. Presă Externă
- Ministerul Propagandei Naționale. Presă Internă 1930-1945
- Casa Regală
- Casa Regală. Oficiale 1904-1947
- fond Ministerul Propagandei Naționale. Propagandă
- Președinția Consiliului de Miniștri
- fond Ministerul Propagandei Naționale. Informații

Colecția Microfilme, fondurile:

- Anglia
- România

B. Documente editate

- Ancel, Jean, *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry During the Holocaust*, Ierusalim, 1986.
- Benjamin, Lya, *Documente*, Iași, 2005.
- Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Documente*, ediție îngrijită de Lya Benjamin, Iași, 2005.
- *Documents on British Foreign Policy*, seria I, vol. I-IV, editori W.N. Medlicott, Douglas Dakin și M.E. Lambert, London, 1966-1971.
- *Documents on British Foreign Policy 1919-1939*, seria a III-a, vol. I-IX, editori E.L. Woodward și Rohan Butler, London, 1946-1962.
- *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, vol. I-II, București, 1998.
- *German Invasion Plans for the British Isles 1940*, Oxford, 2007.
- Hamangiu, C., *Codul general al României*, vol. I - XXX, București, f.a.
- Iancu, Gheorghe (ed.), *Documente interne și externe privind problematica minorităților naționale din România, 1919-1924*, Cluj-Napoca, 2008.
- Iancu, Gheorghe, *Problema minorităților etnice din România în documente ale Societății Națiunilor (1923-1932). Le problème des minorités ethniques de la Roumanie dans des documents de la Société des Nations (1923-1932). Ethnic Minorities from Romania in Documents from the Nations' Society (1923-1932)*, Cluj-Napoca, 2002.
- Nicolae Titulescu. *Documente diplomatice*, București, 1967.
- Scurtu, Ioan, Mocanu, Constantin, Smârcea, Doina, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, București, 1995.
- *Stenogramele Ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. I-XI, 1997-2008, București, 2000.
- *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book for 1937*, London, 1937.
- *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book for 1940*, London, 1940.
- *Transilvania și aranjamentele europene (1940-1944)*, ediție, studiu introductiv, note de dr. Vasile Pușcaș, Cluj-Napoca, 1995.
- Trașcă, Ottmár, Stan, Ana-Maria, *Rebeliunea legionară în arhive străine (germane, maghiare, franceze)*, București, 2002.
- Vianu, Alexandru, Zamfir, Zorin, Bușe, Constantin, Bădescu, Gheorghe, *Relații internaționale în acte și documente*, vol. 1-3, București, 1974.

C. Presă

- *Adevărul*, 1936, 1937.
- *Argus*, 1936, 1937, 1938, 1939.
- *Axa*, 1941.
- *Birmingham Post*, 1938.
- *Buna Vestire*, 1940, 1941.
- *Curentul*, 1938, 1940, 1941.
- *Cuvântul*, 1940, 1941.
- *Daily Herald*, 1938.
- *Daily News Bulletin*, 1938.
- *Daily Telegraph*, 1936, 1939.

- *Dimineața*, 1937.
- *Dreptatea*, 1938.
- *Evening Standard*, 1937.
- *Frontul*, 1938.
- *Liverpool Daily Post*, 1938.
- *Manchester Guardian*, 1937, 1938.
- *Monitorul oficial*, partea I, 1939, 1941.
- *Monitorul oficial*, partea a II-a, 1938.
- *Monitorul oficial*, partea a III-a, 1936.
- *Morning Post*, 1935.
- *Neues Wiener Tagblatt*, 1939.
- *România nouă*, 1938.
- *Seara*, 1938.
- *Sunday Graphic*, 1938.
- *Sunday Times*, 1938.
- *The Economist*, 1939.
- *The Berkeley Daily Planet*, 2010.
- *The Daily Mail*, 1938.
- *The Times*, 1935, 1937.
- *Timpul*, 1938, 1941.
- *Țara Noastră*, 1938.
- *Universul*, 1936, 1938, 1940, 1941.
- *Viitorul*, 1938.
- *Völkischer Beobachter*, 1936.
- *Yorkshire Post*, 1938.

D. Lucrări generale

- Arnstein, Walter L., *Britain Yesterday and Today. 1830 to the Present*, Lexington (Massachusetts), Toronto, DC, 1988.
- Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, București, 1998.
- Barker, Elizabeth, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, London, Basingstoke, 1976.
- Calvocoressi, Peter, *Politica mondială după 1945*, București, 2000.
- Campus, Eliza, *Mica Înțelegere*, București, 1968.
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 2008.
- Duroselle, Jean-Baptiste, Kaspi, André, *Istoria relațiilor internaționale 1919-1947*, vol. I-II, București, 2006.
- Dreyfus, F.-G., Jourcin, A., Thibault, P., Milza, P., *Larousse. Istoria universală*, vol. 1-3, București, 2006.
- Farmer, Alan, *Marea Britanie: Politica externă și colonială 1919-1939*, București, 1996.
- Farmer, Alan, *Marea Britanie: Politica externă și colonială, 1939-1964*, București, 1997.
- Giurescu, Dinu C., *România în al Doilea Război Mondial*, București, 1999.
- Kirițescu, Constantin I., *România în al Doilea Război Mondial*, vol. I, București, 1995.
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, 2002.

- Launay, Jacques de, *Mari decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial 1939-1945*, vol. I-II, București, 1988.
- Le Breton, Jean-Marie, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, București, 1996.
- Liddell Hart, B.H., *Istoria celui de-al Doilea Război Mondial*, vol. I-II, București, f.a.
- Havighurst, Alfred F., *Twentieth Century Britain*, New York, 1962.
- Hitchins, Keith, *România 1866-1947*, București, 1994.
- Johnson, Paul, *O istorie a lumii moderne 1920-2000*, București, 2003.
- Malița, Mircea, *Diplomația. Școli și instituții*, București, 1975.
- Maurois, André, *Istoria Angliei*, București, f.a.
- Mureșan, Camil, Vianu, Alexandru, Păiușan, Robert, *Downing Street 10*, Cluj-Napoca, 1984.
- Murgescu, Bogdan, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, 2010.
- Nicolescu, Adrian, *Istoria civilizației britanice*, vol. I-IV, Iași, 1999-2009.
- Organski, A.F.K., *World Politics*, New York, 1968.
- Pekić, Borislav V., *O istorie sentimentală a Imperiului Britanic*, București, 2008.
- Rothschild, Joseph, *East Central Europe between the Two World Wars*, Seattle, 1974.
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999.
- Seișanu, Romulus, *Rumania*, Miami Beach, Florida, 1987.
- Taylor, A.J.P., *English History 1914-1945*, New York, Oxford, 1965.

E. Lucrări speciale

- Ancel, Jean, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască 1933-1944*, vol. I, partea întâi și partea a doua, București, 2001.
- *Anglia și Poporul Englez prezentat în Conferințe*, București, 1928.
- Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altă dată (1878-1884)*, București, 1993.
- Barbul, Gheorghe, *Al treilea om al Axei*, Iași, 1992.
- Benjamian, Lya (ed.), *Evreii din România între anii 1940-1944*, vol. I-II, București, 1993.
- Beza, Marcu, *Vechi legături cu Anglia*, București, 1938.
- Bogdan, Constanța, Platon, Adrian, *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică. Cu referire specială la anii 1934-1938*, București, 1981.
- Boia, Lucian, *Franța, hegemonie sau declin?*, București, 2011.
- Boia, Lucian, *Tragedia Germaniei 1914-1945*, București, 2010.
- Bold, Em., Ciupercă, I., *Ascensiunea nazismului (1919-1936). Cum a fost posibil?*, Iași, 1995.
- Bold, Emilian, Seftiuc, Ilie, *Pactul Ribbentrop-Molotov. Antecedente și consecințe*, Iași, 1998.
- Botez, I., *Aspecte din civilizația engleză*, București, 1945.
- Brădescu, Faust, *Scurtă analiză spectrală a Mișcării Legionare*, București, 1996.
- Buzatu, Gheorghe, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998.
- Buzatu, Gh., *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, 2003.
- Buzatu, Gh., *România și Războiul Mondial din 1939-1945*, Iași, 1995.
- Cipăianu, George, Vesa, Vasile (coord.), *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*, Cluj-Napoca, 2000.
- Cipăianu, George, Țărău, Virgiliu (coord.), *Romanian and British Historians on the Contemporary History of Romania*, Cluj-Napoca, 2000.

- Ciupercă, Ioan, Schipor, Bogdan-Alexandru, Mătă, Dan Constantin (coord.), *România și sistemele de securitate în Europa 1919-1975*, Iași, 2009.
- Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, *Raport final*, Iași, 2005.
- Constantiniu, Florin, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, București, 1991.
- Cuza, A.C., *Scăderea populației creștine și înmulțirea jidanilor*, Vălenii de Munte, 1910.
- Dascălu, Nicolae, *Relații româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, București, 1991.
- Deletant, Dennis, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său 1940-1944*, București, 2008.
- Deletant, Dennis (ed.), *In and Out of Focus. Romania and Britain. Relations and Perspectives from 1930 to the Present*, București, 2005.
- *Diplomați iluștri*, vol. I-III, București, 1973.
- Dobrinescu, Valeriu Florin, *Bătălia pentru Basarabia*, Iași, 1990.
- Dobrinescu, Valeriu Florin, *Emigrația română din lumea anglo-saxonă 1939-1945*, Iași, 1993.
- Dobrinescu, Valeriu Florin, Constantin, Ion, *Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial*, Iași, 1995.
- Dobrinescu, Valeriu Florin, Pătroiu, Ion, *Anglia și România între anii 1939-1947*, București, 1992.
- Drăghicescu, D., *Din psihologia poporului român*, București, 1996.
- Feeling, Keith, *The Life of Neville Chamberlain*, London, 1946.
- Frunză, Victor, *Destinul unui condamnat la moarte. Pamfil Șeicaru*, București, 2001.
- Funderburk, David Britton, *Politica Marii Britanii față de România 1938-1940. Studiu asupra strategiei economice și politice*, București, 1983.
- Gardner, Lloyd C., *Sfere de influență. Împărțirea Europei între marile puteri, de la München la Ialta*, București, 1993.
- Gheorghe, Gheorghe Tănase, *Separarea puterilor în stat (Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Franța, România)*, București, 1994.
- Gilbert, Martin, Gott, Richard, *Conciliatorii*, București, 1966.
- Godin, André, *Une passion roumaine. Histoire de l'Institut Français de Hautes études en Roumanie (1924-1948)*, Paris, 1998.
- Gorodetsky, Gabriel, *Stafford Cripps' Mission to Moscow, 1940-42*, Cambridge, London, New York, etc, 1984.
- Habersack, Sabine, Pușcaș, Vasile, Ciubotă, Viorel (coord.), *Democrația în Europa Centrală și de Sud-Est – aspirație și realitate (secolele XIX-XX). Demokratie in Mittel und Südost Europa – Erwartung und Wirklichkeit (Im. 19 und 20. Jahrhundert)*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2001.
- Haynes, Rebecca, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, 2003.
- Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, 1999.
- Hillgruber, Andreas, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, București, 1994.
- Juhász, Gyula, *Hungarian Foreign Policy 1919-1945*, Budapest, 1979.
- Karpiński, Jakub, *ABC-ul democrației*, București, 1993.
- Lascu, Gheorghe, *Imaginea Franței la românii din Transilvania înainte de 1918*, Cluj-Napoca, 2000.
- Layton, Geoff, *Germania: Al Treilea Reich, 1933-1945*, București, 1997.
- Leapman, Michael et al., *Londra*, București, 2000.

- Lungu, Dov B., *Romania and the Great Powers 1933-1940*, Durham, London, 1989.
- Macartney, C.A., Palmer, A.W., *Independent Eastern Europe*, London, 1962.
- Mamina, Ion, *Consilii de Coroană*, București, 1997.
- Marin, Vasile, *Crez de generație*, București, 1997.
- Medlicott, W.N., *Britain and Germany: The Search for Agreement 1930-1937*, London, 1969.
- Mikes, George, *Cum să fii englez*, București, 2005.
- Moga, Valer, „*Astra*” și societatea. 1918-1930, Cluj-Napoca, 2003.
- Moisuc, Viorica, *Diplomația română și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938-mai 1940*, București, 1971.
- Moisuc, Viorica, *Premisele izolării politice a României, 1919-1940*, București, 1991.
- Morgenthau, Hans J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Iași, 2007.
- Mureșanu, Camil (coord.), *Transilvania între medieval și modern*, Cluj-Napoca, 1996.
- Mușat, Mircea, *Drama României Mari*, București, 1992.
- Mușat, Mircea, Scurtu, Ioan, Hlihor, Constantin, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992.
- Nagy-Talavera, Nicolas M., *Fascismul în Ungaria și România*, București, 1996.
- Nagy-Talavera, Nicholas M., *The Green Shirts and Others: A History of Fascism in Hungary and Romania*, Stanford, 1970.
- Nastasă, Lucian, *Itinerarii spre lumea savantă. Tineri din spațiul românesc la studii în străinătate (1864-1944)*, Cluj-Napoca, 2006.
- Nedelcu, Florea, *De la restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României 1930-1938*, Cluj-Napoca, 1981.
- Neville, Peter, *Hitler and Appeasement. The British Attempt to Prevent the Second World War*, London, 2006.
- Oișteanu, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, București, 2001.
- O’Neil, Robert J., *The German Army and the Nazi Party, 1933-39*, London, 1966.
- Opriș, Ioan, *Procesul ziaristilor naționaliști (22 mai - 4 iunie 1945)*, București, 1999.
- Ornea, Z., *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1996.
- Oxbury, Harold, *Great Britons. Twentieth-Century Lives*, Oxford, New York, 1985.
- Pașcalău, Gheorghe, *România și Marea Britanie. Relații politico-diplomatice. 1933-1939*, București, 2001.
- Patapievici, H.-R., *Politice*, București, 1997.
- Pătroi, Ion, Dobrinescu, Valeriu Florin, *România și Anglia în anii '30*, Craiova, 1997.
- Pearton, Maurice, *Oil and the Romanian State*, Oxford, 1971.
- Pelin, Mihai, *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, 2002.
- Petrescu, Nicolae, *Anglia. Societatea. Statul. Civilizația*, București, 1938.
- Pizanty, Mihail, *Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930-1939*, București, 1940.
- Polihroniade, Mihail, *Tineretul și politica externă*, București, 1937.
- Prost, Henri, *Destinul României (1918-1954)*, București, 2006.
- Puia, Ilie, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, București, 1982.
- Quinlan, Paul D., *Clash over Romania. British and American Policies toward Romania: 1938-1947*, Los Angeles, 1977.
- Quinlan, Paul D., *Regele playboy. Carol al II-lea al României*, București, 2008.

- Rallo, Michelle, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa 1919-1945*, București, 1999.
- Robson, Mark, *Italia: liberalism și fascism, 1870-1945*, București, 1997.
- Savu, Al. Gh., *Dictatura regală (1938-1940)*, București, 1970.
- Scurtu, Ioan, Hlihor, Constantin, *Complot împotriva României. 1939-1947*, București, 1994.
- Sikorsky, W., *Războiul modern. Caracterul. Problemele*, București, 1938.
- Sima, Horia, *Era libertății. Statul național-legionar*, vol. I, Timișoara, 1995.
- Simion, Aurică, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976.
- Stan, Ana-Maria, *Relațiile franco-române în timpul regimului de la Vichy 1940-1944*, Cluj-Napoca, 2006.
- *Statutele Societății Anglo-Române din București*.
- Șerban, Ioan I., *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Alba Iulia, 2003.
- Șișcanu, Ion, *Raptul Basarabiei*, Chișinău, 1992.
- Șișcanu, Ion, *Uniunea Sovietică-România. 1940*, Chișinău, 1995.
- Taylor, A.J.P., *Originile celui de-al Doilea Război Mondial*, Iași, 1999.
- Tănăsă, Gheorghe, *Metodica predării-învățării istoriei în școală*, Iași, 1996.
- Thorne, Christopher, *The Approach of War 1938-1939*, London, 1968.
- Tismăneanu, Vladimir, *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, Iași, 1997.
- Titulescu, Nicolae, *Politica externă a României (1937)*, ediție îngrijită de George G. Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea, București, 1994.
- Țurcanu, Florin, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, București, 2007.
- Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*, București, 1993.
- Volovici, Leon, *Ideologia naționalistă și „problema evreiască”. Eseu despre formele antisemitismului intelectual în România anilor '30*, București, 1995.
- Waldeck, R.G., *Athénée Palace*, București, 2006.
- Zaharia, Gheorghe, Botoran, Constantin, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919-1939*, București, 1981.
- Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, București, 1997.

F. Articole și studii

- Anghelescu Irimia, Mihaela, „Perfidul Albion ...”, în *Secolul 21. Marea Britanie astăzi*, 8-12, 2002, p. 232-243.
- Arhire, Sorin, „Bătălia Angliei reflectată în presa legionară (septembrie 1940-ianuarie 1941)”, în *Apulum*, XLII, 2005, p. 391-402.
- Arhire, Sorin, „Bătălia Angliei reflectată în presa românească (ianuarie-iunie 1941)”, în *Apulum*, XLVI, 2009, p. 571-582.
- Arhire, Sorin, „Relațiile britanico-sovietice reflectate în presa românească în a doua jumătate a anului 1941”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 9, 2005, p. 185-192.
- Arhire, Sorin, „Situația cetățenilor britanici în timpul statului național-legionar din România”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 11/I, 2007, p. 351-387.
- Arhire, Sorin, „Vizita oficială a regelui Carol al II-lea în Marea Britanie (15-18 noiembrie 1938)”, în *Apulum*, 2010, XLVII, p. 383-394.

- Beck, Robert J., "Munich's Lessons Reconsidered," în *International Security*, vol. 14, no. 2 (Autumn, 1989), p. 161-191.
- Bosworth, R.J.B., "The British Press, the Conservatives, and Mussolini, 1920-34," în *Journal of Contemporary History*, vol. 5, no. 2 (1970), p. 163-182.
- Ciobanu, Vasile, „Guvernul Goga-Cuza și minoritățile naționale”, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. II, Vasile Ciobanu și Sorin Radu coordonatori, Sibiu, 2007, p. 120-132.
- Ciupercă, Ioan, „Construcția bazei navale Tașaul – un proiect abandonat”, în *Arhivele Moldovei*, 1994-1995, nr. 1-2, p. 118-127.
- Ioan Ciupercă, „Securitate-«Noua Ordine», binom util unei sinteze posibile. Studiu introductiv”, în Ioan Ciupercă, Bogdan-Alexandru Schipor, Dan Constantin Măță (coord.), *România și sistemele de securitate în Europa 1919-1975*, Iași, p. 8-31.
- Clemens, Detlev, "The 'Bavarian Mussolini' and His 'Beerhall Putsch': British Images of Adolf Hitler, 1920-24," în *The English Historical Review*, vol. 114, no. 455 (Feb., 1999), p. 64-84.
- Deletant, Dennis, "Good Wine Needs a Bush. The British Council and Romania, 1937 to 1990," în *In and Out of Focus. Romania and Britain. Relations and Perspectives from 1930 to the Present*, edited by Dennis Deletant, Bucharest, 2005, p. 13-42.
- Dobre, Gheorghe, "Structural and Qualitative Changes Concerning the British-Romanian Commercial Relations during the Modern and Contemporaneous Ages," în *Anglo-Romanian Relations after 1821*, Iași, 1983.
- Dilks, David, "The British Foreign Office between the Wars," în, *Shadow and Substance in British Foreign Policy, 1895-1939. Memorial Essays Honouring C.J. Lowe*, Edmonton, B.J.C. McKercher, D.J. Moss (eds.), 1984, p. 121-140.
- Foster, Alan, "The Times and Appeasement: The Second Phase," în *Journal of Contemporary History*, vol. 16, no. 3, The Second World War: Part 2 (July, 1981), p. 441-465.
- Freund, Richard, "Russia-Romania: A Symbolic Bridge," în *Fortnightly Review*, June 1936, p. 9-12.
- Hoisington Jr., William A., "The Struggle for Economic Influence in Southeastern Europe: The French Failure in Romania," 1940, în *The Journal of Modern History*, vol. 43, no. 3, (September, 1971), p. 468-482.
- Hriscu, Marius, „29 august 1936: demiterea ministrului de externe, Nicolae Titulescu”, în Ioan Ciupercă, Bogdan-Alexandru Schipor, Dan Constantin Măță (coord.), *România și sistemele de securitate în Europa 1919-1975*, Iași, p. 146-158.
- Iancu, Gheorghe „Imagini etnice și confesionale din România în documente de arhivă britanice (1924-1926)”, în Sabine Habersack, Vasile Pușcaș, Viorel Ciubotă (coord.), *Democrația în Europa Centrală și de Sud-Est – aspirație și realitate (secolele XIX-XX). Demokratie in Mittel und Südost Europa – Erwartung und Wirklichkeit (Im. 19 und 20. Jahrhundert)*, Satu Mare, 2001, p. 113-121.
- Iancu, Gheorghe, „Problema minorităților etnice în perioada interbelică”, în Camil Mureșanu (coord.), *Transilvania între medieval și modern*, Cluj-Napoca, 1996, p. 90-103.
- Irimia, Mihaela, "English Studies at the University of Bucharest since the Foundation of the English Department in 1936," în *In and Out of Focus. Romania and Britain. Relations and Perspectives from 1930 to the Present*, edited by Dennis Deletant, Bucharest, 2005, p. 43-48.
- Jurca, Nicolae, Coliban, Tiberiu, "Ein deutscher Diplomat über die Gebietsabtretungen Rumänians," în *Forschungen*, 1986, 29, nr. 2. p. 44-54.
- Lammers, Donald, "From Whitehall after Munich: The Foreign Office and the Future Course of British Policy," în *The Historical Journal*, vol. 16, no. 4 (December, 1973), p. 831-856.

- Lăzărescu, Dan A., „Lord Palmerston”, în *Diplomați iluștri*, vol. III, București, 1973, p. 192-211.
- Lungu, Dov B., “The European Crisis of March-Aprilie 1939: The Romanian Dimension,” în *The International History Review*, vol. 7, no. 3 (Aug. 1985), p. 390-414.
- Müller, Florin, „Politica externă a Mișcării Legionare: ideologie și strategii”, în *Arhivele totalitarismului*, I, nr. 1, 1993, p. 32-40.
- Neagoe, Stelian, „Garda de Fier în parlamentul României”, în *Împotriva fascismului*, București, 1971, p. 53-68.
- Nouzille, Jean, „L’aspect militaire des relations franco-roumaines entre 1919 et 1930”, în *Revue roumaine d’études internationales*, XXV, nr. 3-4, 1991, p. 189-201.
- Pearton, Maurice, “British Intelligence in Romania 1938-1941,” în George Cipăianu, Virgiliu Țărău (eds.), *Romanian and British Historians on the Contemporary History of Romania*, Cluj-Napoca, 2000, p. 187-204.
- Pearton, Maurice, “British-Romanian Relations during the 20th Century : Some Reflections,” în *In and Out of Focus. Romania and Britain. Relations and Perspectives from 1930 to the Present*, edited by Dennis Deletant, Bucharest, 2005, p. 7-12.
- Pearton, Maurice, “The British Reaction to Fascism,” în *Romania Observed. Studies in Contemporary Romanian History*, editori Dennis Deletant, Maurice Pearton, Bucharest, 1998, p. 15-26.
- Petculescu, Constantin, „Intelectualitatea și mișcarea fascistă din România. Atitudini. Controverse”, în *Ideea care ucide*, București, 1994, p. 139-176.
- Powers, Richard Howard, “Winston Churchill's Parliamentary Commentary on British Foreign Policy, 1935-1938,” în *The Journal of Modern History*, vol. 26, no. 2 (Jun., 1954), p. 179-182.
- Prisăcaru, Ghiorgi, „Les relations inter-académique franco-roumaines. Un regard historique”, în *Europa XXI*, 1992-1993, nr. 1-2, p. 40-49.
- Rojek, Wojciech, “Territorial Changes in the North, Middle and South-East Europe after World War I (1917-1924),” în *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne*, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Cluj-Napoca, 2000, p. 171-190.
- Rothwell, V.H., “The Mission of Sir Frederick Leith-Ross to the Far East, 1935-1936,” în *The Historical Journal*, XVIII, 1975, p. 147-169.
- Schipor, Bogdan-Alexandru, „Un aranjament de securitate pentru Europa în 1939. Perspectiva britanică asupra negocierilor tripartite”, în Ioan Ciupercă, Bogdan-Alexandru Schipor, Dan Constantin Măță (coord.), *România și sistemele de securitate în Europa 1919-1975*, Iași, p. 189-221 passim.
- Schroeder, Paul, “Munich and the British Tradition,” în *The Historical Journal*, vol. 19, no. 1 (March, 1976), p. 223-243.
- Smith, Nathaniel B., “The Idea of the French Hexagon”, în *French Historical Studies*, vol. 6, no. 2, (Autumn, 1969), p. 139-165.
- Thomas, Mark, “Rearmament and Economic Recovery in the Late 1930s,” în *The Economic History Review*, New Series, vol. 36, no. 4 (November, 1983), p. 552-579.
- Varè, Daniele, “British Foreign Policy Through Italian Eyes,” în *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1931-1939)*, vol. 15, no. 1 (Jan. - Feb., 1936), p. 80-102.

G. Memorii, jurnale, însemnări

- Beza, George, *Misiune de război. Al Doilea Război Mondial*, București, 1994.
- Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I-II, ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, 1995-1996.
- Călinescu, Armand, *Însemnări politice 1916-1918*, București, 1990.
- Călinescu, Armand, *Însemnări politice, 1916-1939*, ediție îngrijită și prefață de Al. Gh. Savu, București, 1990.
- Churchill, Winston S., *Al Doilea Război Mondial*, vol. I-II, București, 1997.
- Cretzianu, Alexandru, *Relapse into Bondage: Political Memoirs of a Romanian Diplomat, 1918-1947*, Iași, Oxford, Portland, 1998.
- Danielopol, D.G., *Jurnal londonez*, Iași, 1995.
- Dilks, David (ed.), *The Diaries of Sir Alexander Cadogan 1938-1945*, New York, 1972.
- Gafencu, Grigore, *Jurnal. Mai 1940-iulie 1942*, București, f.a.
- Gafencu, Grigore, *Însemnări politice 1929-1939*, București, 1991.
- Goga, Octavian, *Correspondența primită*, III, 11 aprilie 1932 – mai 1938, Cluj-Napoca, 2004.
- Gorodetsky, Gabriel (ed.), *Stafford Cripps in Moscow 1940-1942*, London, Portland, 2007.
- Hitler, Adolf, *Mein Kampf. Lupta mea*, vol. I-II, Craiova, 1995.
- Iorga, N., *Memorii. Sinuciderea partidelor (1932-8)*, București, 1939.
- Kaplan, Robert D., *Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie*, București, 2002.
- Manoilescu, Mihail, *Dictatul de la Viena. Memorii. Iulie – august 1940*, București, 1991.
- Porter, Ivor, *Operațiunea „Autonomous” în România pe vreme de război*, București, 2008.
- Rosetti, Radu R., *Pagini de jurnal*, București, 1993.
- Sima, Horia, *Era libertății. Statul național-legionar*, vol. I, Timișoara, 1995.
- Sima, Horia, *Mișcarea Legionară și Monarhia*, Iași, 1997.
- Sitwell, Sir Sacheverell, *Călătorie în România*, București, 2011.
- Sturdza, Mihail, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Alba Iulia -Paris, 1994.
- Thomé, Edgard, *Misiune specială 1940-1945. Epopeea unui parașutist în Franța ocupată*, București, 1986.

H. Enciclopedii, anuare, dicționare

- Anghelescu Irimia, Mihaela, *Dicționarul universului britanic*, București, 2002.
- *Anuarul statistic al României 1937 și 1938*, București, 1939.
- *Enciclopedie de istorie universală*, București, 2003.
- *Enciclopedia României*, vol. I-IV, București, 1938.
- *Enciclopedia universală britannica*, vol. 1-16, București, 2010.
- Evans, Graham, Newnham, Jeffrey, *Dicționar de relații internaționale. Englez-român*, București, 2001.
- Mamina, Ion, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică 1866-1938*, București, 2000.
- Palmowski, Jan, *Dicționar Oxford de istorie universală contemporană. De la 1900 până azi*, vol. I-II, București, 2005.
- Popa, Marcel D., Horia, Matei C., *Mică Enciclopedie de istorie universală. Statele lumii contemporane*, București, 1993.

- Predescu, Lucian, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri. Ediție anastasică*, București, 1999.
- *The New Encyclopædia Britannica. Micropædia. Macropædia. Ready Reference*, vol. 1-30, Chicago, Auckland, London, etc, 1994.
- Toader, Tudorel, Măță, Dan Constantin, Costea, Ioana Maria, *Dicționarul personalităților juridice*, București, 2008.
- Vaisse, Maurice (coord.), *Dicționar de relații internaționale. Secolul XX*, Iași, 2008.
- Wheal, Elizabeth-Anne, Pope, Stephen, *Dictionary of The Second World War*, Barnsley, 2003.

I. Site-uri

- <http://www.auswaertiges-amt.de>
- <http://www.bbc.co.uk>
- <http://www.bnro.ro>
- <http://www.crispedia.ro>
- <http://www.diplomatie.gouv.fr>
- <http://www.dunedinlibraries.com>
- <http://www.englishlanguageguide.com>
- <http://www.firstworldwar.com>
- <http://www.helleniccomserve.com>
- <http://www.ibiblio.org>
- <http://www.jewishvirtuallibrary.org>
- <http://avalon.law.yale.edu>
- <http://wwi.lib.byu.edu>
- <http://www.mzv.cz>
- <http://www.romlit.ro>
- <http://routelange.wordpress.com>
- <http://www.yale.edu>